

Poslednja dva.

Na bregu zelene Save na avstrijsko-srbski meji je stala borna hišica. Lesena, že na pol podrtá stavba z malimi okenci je pričala, da njeni stanovniki res v potu svojega obraza jedó kruh, ker si niso mogli napraviti lepšega doma.

Poleten večer je. Ob črvivi mizi sedita mož in žena, za pečjo sivolasi ded in na klopi ob peči spi sedemletni sinek. To je vsa rodovina. Oče se pečá z ribištvo in pa prepeljava ljudi čez Savo. Ker je kupčija slaba, se morejo le skromno preživiti; večkrat vlada tod beda kot obilnost, večkrat gleda z žalostjo v srcu skrbni oče, kaj bo jutri.

Zunaj pa razsaja vihar, vije burja okrog voglov in zanaša dež, ki jednako merno pada na slaba in že ubita okna, tudi skozi ubite šipe v malo izbico. Noč je tako temna in gosta, da bi jo lahko rezal. Vse je tiho, vse je zamišljeno. Mala leščerba na mizi le motno obseva te od skrbij in truda že jako razorane obraze.

Stari sivolasi ded v zapečku premišlja o nekdanjih dneh, ko je še čvrsto ravnal veslo po zeleni Savi, pa je tudi imel kaj cvenka. A njemu je roka omahnila, začela se je tresti in vela desnica ne more tako sukati vesla kot nekđaj: izročil je brodníštvo sinu.

Tudi sin je priden in delaven od zore do mraka. Pa si le ne more opomoči. Čim bolj se potí, čim bolj dela, tem manj ima. Stari oče mu očita lakomnost in to bi utegnilo tudi res biti. Sevé, tudi slabi časi so in, če mu še Bog ne dá posebnega blagoslova, je ves trud zaman.

Pri delu in trudu mu pomaga tudi njegova skrbna žena, da bi mu olajšala bedo. Tudi ona krepko vesla, tudi ona marno loví, a navadno brez vspeha.

Pri peči pa sniva zlate sanje njun sinček, ki ne vé skrbi in ne občuti žalosti, ki razjeda skrbeče srce starišev. "Blažena mladost!

Morda ima res stari oče prav, ker pravi, da Bog ne dá sinu blagoslova zaradi lakomnosti. Vedno prevdarja sin, kako bi si pridobil brez truda bogastvo, a si ga niti s trudom ne more.

Naposled pretrga dolgotrajni molk gospodar, ki pravi: „Strašna noč je nocoj. Revež je, kdor je zunaj. Pa menim, da nocoj ne bo nikogar za prepeljavo.“

„Tudi če bi bil, ga ne moremo prepeljati, ker ima Sava nocoj velike valove. Pojdimo molit in potem spat“, dostavi žena in vzame velik hišni molek iz kota.

Kmalu potem se ne čuje ničesar družega, kot enakomerno govorjenje: „Češčena si Marija . . .“, zunaj pa cviljenje burje, ki vrši krog voglov lesene kočice svoj divji ples.

Niso še domolili rožnega venca, ko se začujejo zunaj krepki udarci na trhla vrata in klici, da naj ga brodnik brž prepelje na ono stran.

Oče vzame z mize leščerbo in gre vrata odpret in posvetit, kdo da sili ob tej uri in tem vremenu.

Zunaj zagleda tujca ponosne in lepe vnanjosti, ki je bil ogrnjen v velik plašč, ki ga je delal bolj neznanega, pa ga tudi varoval dežja.

„Prepeljite me naglo na ono stran Save“, govori hitro tujec. „Dam vam za to, kolikor le hočete.“

Te besede bi padle o vsakem drugem času na dobro zemljo, a nocoj je bilo nemogoče voziti v temni in viharni noči po valoviti Savi.

„Ni mogoče, in če daste sto goldinarjev, ni mogoče, kajti tu se gré za življenje. Počakajte pri nas do jutri“, se odzove ribič.

„Čakati je pa pri meni še bolj nemogoče. Ne obotavljajte se. Dam vam tisoč goldinarjev, samo ustrezite moji želji“, govori oni naglo.

Ta predlog je bil pa že tako prikupljiv, da se mu je bilo težko ustavljati. Tisoč goldinarjev zaslužiti v tako kratkem, to ni kar si bodi. Omenil sem že ribičeve lakomnosti. Skušnjava je bila prevelika, da bi se ji mogel ustavljati: bogat postati in tako hitro!

„No, poskusil bom, če boste mož-beseda. Pa sam ne morem. Moram iti po ženo“, jecljal je ribič. Od same sreče nad toliko svoto se je veselja tresel.

Odide v hišo in za njim tujec. Žena je slišala v hišo ves pogovor s tujcem in je bila takoj zadovoljna. Le stari oče se je ustavljal temu, češ, da iz skušnje vé, da je nemogoče voziti ob takem vremenu. Pa sin ga ni slušal.

Ko je pa tujec položil na mizo tisočak, je umolknil tudi ded.

Ribič in žena pa sta vzela luč in odšli so s tujcem v temno noč poskušat srečo. Med tem pa je ded molil k Bogu za srečno izvršitev nevarnega poskusa.

Čez nekaj trenutkov pa se začujejo drugi klici in udarci na vrata, in sam starec gré gledat, kdo je. Kako se prestraši, ko ugleda pred seboj tri orožnike, ki vprašajo, ali ni bil ravnokar neki tujec tukaj.

Ded pokima pritrjevalno.

„In kam je odšel?“ vprašajo vsi trije hkrati.

„Ravnokar se pelje čez Savo“, zatrdi ded.

„A tako!“ vskliknejo in odidejo naglo.

Na sredi Save je motno žarela mala lučica, ki je nekoliko prodirala gosto temo.

Kmalu nato so se začuli zapored trije streli in potem je bilo zopet vse tiho.

Starec se je pa tresel samega strahu in molil tako goreče kakor še nikdar prej: „Gospod, zla jih oslobodi!“

Tudi sinek se je vzbudil vsled strellov, a ded ga je umiril, da ni ničesar hudega. In sin je zopet sladko zaspal. Tako mirno lahko spi, kdor ima mirno vest.

Čez nekaj trenutij so orožniki prišli nazaj v kočo, in ded je moral vse opisati, kar je vedel in znal.

Orožniki pa so povedali, da je oni tujec poneveril mnogo denarja in ubežal. Še mnogo družega so povedali, česar pa starec ni razumel; potem pa so odšli do družega broda.

Starec je pa celo noč vzdihoval in ni trenutje zatisnil očesa, kajti sina in sinahe ni bilo nazaj. Kaj če so ju orožniki zadeli in umorili? O negotovost, o skrb, ti si hujša ko smrt!

Jadno je vzdihal starec k Vsemogočnemu, zunaj je pa tulila burja in Sava je divje šumela.

„Gospod, Gospod, zla nas oslobodi!“

* * *

Drugo jutro je bilo krasno in jasno. Komaj se je zaszvitilo, že je odšel starček k Savi, odpel drug čolnič in z velo roko veslal po razburkani Savi. Pa mu ni bilo treba dolgo iskati. Med vejevjem in grmičjem je zasledil domači čoln, prevrnjen. Od sina, sinahe in tujca pa ni bilo nobenega sledu. —

Solnce je ravno vshajalo krasno in veličastno, ko se je vračal starček k svoji koči. Pekoče solze so mu rosile po velem licu in kapale v motno Savo. Sam na svetu z nedoraslim vnukom, brez očeta in matere, to je bol, ki peče v dno srca.

In ko je prišel v osamelo kočjo, snival je še nedolžni deček. Revež ni vedel, da je postal to noč sirota. Tedaj se skloni ded nad dečkom, ga poljubi na vedro čelo in vzdihne k Bogu: „Daj mi, Gospod moči, da zanj trpim in zanj živim!“

Solnce je prišvetilo v kočjo in obsijalo poslednja dva njena stanovnika. Poslednja dva!

Angelar Zdénčan.

Ne norčuj se s svetimi rečmi!

Oj, črni vran je priletel,
Na prsi ranjencu je sél.

„Odpri oči, saj me poznaš,
Saj bil sem včasih ti pajdaš,

Saj bil sem prej tovariš tvoj:
Iz gnezda si me vzél s seboj,

Peroti mi prirezal si,
V temán me kot privezal si

In tleskal si z dlanjo ob dlan,
Ko mahal s krili sem zaman ...

Oj z Bogom, širni, temni gozd!
Oj z Bogom, jasni zrak, prostost ...!

Ko mati je domov prišla,
Nasprot si tekél ji: „Ha, ha,

Poglejte — v kotu črn menih
Sedi očij razsrjenih —

A tiho! Morda rad bi mir!
Morda bi čítal rad brevir!“

Mati se nasmejala je
„Spet kakšen vran!“ dejala je.

A jaz sem v kotu — črn menih —
Sedel otožen, trpel tih,

Kot da si prostosti ne želim,
Da v temnem kotu rad čepim.

A v krilih čutil sem krepkost
In v mislih plaval sem čez gozd ...

No, ker sem vedno „priden“ bil,
Zato sem vse vas preslepil;

Prostó sem smel se krétati:
Iz kota v kot se štétati ...

In skozi okno neki dan
Ostavlil svoj sem samostan ...

A ná — častiti prior moj,
Kako se snideva nocoj!

Oj, ti si moj dobrotnik bil!
Dve leti — ne? — si me živil.